

Vilniaus universitetas
Filosofijos fakultetas
Filosofijos katedra

Ignas Šatkauskas
Filosofijos doktorantūra II kursas

AR ĮMANOMA KONTEKSTO TEMATIZACIJA? PRIEIGOS PRIE KONTEKSTO PROBLEMA HUSSERLIO „ANALIZĖSE“

Darbo vadovas doc. Kristupas Sabolius

Vilnius, 2016

SANTRAUKA

Pagrindine dabartinių fenomenologinių dėmesio tyrinėjimų tema tapo dėmesio konteksto dimensija (Arvidson 1998, 2003, 2006, 2012). Tai liudija pats Arvidsono fenomenologinis *credo: fokusuotis į kontekstą* (1998).

Klausimas, kuriuo dabartinė dėmesio fenomenologija, sekdamą Gurwitschiumi, oponuoja Husserlio pozicijai yra: *kas lemia dėmesio tematizaciją? Kokią reikšmę dėmesio tematizacijai turi tai, kas sudaro temos kontekstą ir kokia yra šios organizacijos kilmė?*

Pasak Husserlio oponentų, husserliška dėmesio samprata laikosi nuostatos, kad dėmesio temos ir konteksto organizacijos kilmė yra aktyviose sąmonės veiklos sintezėse - valinguose noetiniuose sąmonės aktuose (Arvidson: 2006, 86).

Gurwitschiaus ir jo pasekėjo Arvidsono požiūriu, dėmesio temos ir konteksto organizacija sietina su noematiniais aktais, nes kyla autochtoniškai pačiame patyrimo sraute, o nėra įnešama į šį srautą valingu aktu (Gurwitsch: 2010, 29; Arvidson: 2006, 87).

METODIKA

- Kontroversija kyla nepakankamai nuosekliai interpretuojant husserlišką dėmesio sampratą. Husserlio pozicija būtinai seka iš pamatinės prielaidos apie dėmesio temos ir konteksto struktūros universalumą.
- Nuosekliai laikantis prielaidos apie dėmesio temos ir konteksto struktūrą ši priešara tarp Husserlio ir Gurwitschiaus bei Arvidsono neturi pagrindo. Husserlio oponentų pozicija jau iš anksto klaidinga, nes nenuosekliai laikosi savo pačių priimtose bei pareikštos prielaidos apie dėmesio temas ir konteksto struktūrą bei tuo pat metu remiasi nepagrįsta bei nepareikšta prielaida, kad įmanoma tematizuoti dėmesio kontekstą.

TEZĖS

- Fenomenologiškai tiriant dėmesį būtina priimti prielaidą apie dėmesio temas ir konteksto struktūros universalumą: *kartu su kiekviena dėmesio tema duotas šios temas kontekstas. Tematiškai patiriama duotis keičia patyrimo struktūrą, kuomet yra patiriama kaip kitos temas kontekstas.*
- Husserlis priima šią prielaidą „*Pasyvių ir aktyvių sintezių analizėse*“: „Tą pačią akimirką kai fone esanti patirtis tampa duota tiesiogiai, tai yra, kai ego tampa ego atliekančiu aktus per ją, tai, kaip patirtis, ji yra visiškai ir iš esmės transformuojama. Tas pat ir *vice versa*.“ (Husserl: 2001, 21)
- Žvelgiant dėmesio temas – konteksto struktūros universalumo bet kokiai temai rakursu, fenomenologiniuose Gurwitschiaus ir Arvidsono dėmesio tyrinėjimuose laikomasi nepareikštos ir nepagrįstos prielaidos: *atliekant fenomenologinį dėmesio tyrimą įmanoma tematizuoti dėmesio konteksto dimensiją iš esmės nepakeičiant jos reiškimosi.*

ARGUMENTAI

- „*Idėjose*“ Husserlis numatė būtinybę suformuluoti dėmesio fenomenologiją (Husserl: 1983, 226)
- 1920-1926 m. skaitytose paskaitose skirtose transcendentalinei logikai, kurios dar žinomos kaip „*Pasyvių ir aktyvių sintezių analizės*“, Husserliui prireikė apibrėžti bendriausius dėmesio fenomenologijos apmatų.
- Ieškodamas kas bendra tarp kalbančios bei samprotaujančios sąmonės veiklos ir bet kokios kitos sąmonės veiklos jis atranda, kad bet kuriuo atveju sąmonė yra užimta tuo, ką atlieka. Bendra yra *dėmesio struktūra*: tai, į ką sąmonė susitelkusi yra duota privilegijuotu būdu pirmajame plane, o tai, kas sudaro šių sąmonės aktų aplinkybes, reiškiasi antrajame plane (Husserl: 2001, 27).
- Bendruosius dėmesio fenomenologijos apmatų Husserlis suformulavo kaip dėmesio temas (pirmojo plano patirties) ir konteksto (antrojo plano patirties) skirtį (Husserl: 2001, 19).

ARGUMENTAI

- Įvedus skirtį tarp dėmesio temos ir konteksto, būtina priimti vieną iš dviejų vienas kitą paneigiančių prielaidų:
- 1) kontekste duotų dalykų patirtis visiškai transformuojama, kuomet į juos dėmesys kreipiamas tiesiogiai;
- 2) niekas nepasikeičia dalykų patirtyje juos įsidėmint kaip temą ar kaip kontekstą.
- Husserlis laikosi pirmosios prielaidos, todėl „*Pasyvių ir aktyvių sintezių analizėse*“ nėra ir negali būti tiesioginio konteksto dimensijos kaip tyrimo temos aprašymo.
- Tiek Gurwitschius, tiek Arvidsonas atmestų antrąją prielaidą formaliai skirdami temas ir konteksto dimensijas, tačiau imdamiesi tiesioginio konteksto dimensijos patirties aprašymo jie suspenduoja pirmąją prielaidą ar trumpam susiaurina jos taikymo sritį ir laikosi antrosios prielaidos. Tai liudija Gurwitschiaus rinktinių raštų skyrius skirtas konteksto dimensijos kaip tyrimo temos aprašymui pavadinimu „*Tematinis laukas*“ (Gurwitsch: 2010, 301-365) Arvidsono monografijoje „*Dėmesio sfairas. Kontekstas ir riba*“ taip pat esama skyriaus tiesiogiai aprašančio konteksto dimensiją kaip tyrimo temą (Arvidson: 2006, 28-41).
- Konteksto ir temos skirtis galioja visada ir viskam, tik ne fenomenologui aprašančiam kontekstą kaip tyrimo temą?

IŠVADOS

- Remiantis tuo, jog Gurwitschius ir Arvidsonas nepakankamai nuosekliai laikosi savo pačių priimtoms prielaidos apie dėmesio temos ir konteksto struktūros universalumą (netaiko to kaip principo savo pačių prieigai prie tyrimo objekto), teigtina, kad jų prieštaravimas Husserliui dėl konteksto reikšmės tematizacijai yra nepagrįstas.

LITERATŪRA

- Arvidson, S. J., 1998. *Bringing Context Into Focus: Parallels in the Psychology of Attention and the Philosophy of Science*. Journal of Phenomenological Psychology, Vol. 29/1, p. 50-92. Leiden: Brill Academic Publishers.
- Arvidson, S. J., 2003. *The Lexicon of Attention: From Cognitive Science to Phenomenology*. Phenomenology and Cognitive Sciences Vol. 2, p. 99-132. Dordrecht: Kluwer Academic Publishers.
- Arvidson, S. J., 2006. *The Sphere Of Attention: Context and Margin*. Contributions to Phenomenology. Dordrecht: Springer.
- Arvidson, S. J., 2012. *Restructuring Intentionality and Attentionality*. Human Studies Vol. 36, p. 199-216. Dordrecht: Springer.
- Gurwitsch, A., 2010. *The Collected Works of Aron Gurwitsch 1901 – 1973, Volume III, The Field of Consciousness: Theme, Thematic Field, and Margin*. Dordrecht: Springer.
- Husserl, E., 1983. *Ideas I*. Dordrecht: Kluwer Academic Publishers.
- Husserl, E., 2001. *Analysis Concerning Active and Passive Synthesis. Lectures on Transcendental Logic*. Dordrecht: Kluwer Academic Publishers.